

Emmanuel Tourpe

ELOGIUL PREZENȚEI

EMMANUEL TOURPE este un filosof catolic francez. Doctor în filosofie al Universității Catolice din Louvain-la-Neuve, el este abilitat să conducă cercetări în filosofie la Universitatea din Strasbourg. Predă teorii ale comunicării la Universitatea Louvain. Este și director TV în cadrul postului de televiziune ARTE.

Autor al volumelor: *Siewerth après Siewerth* [Siewerth după Siewerth], Peeters, Louvain, 1997; *Donation et consentement. Une introduction méthodologique à la métaphysique* [Donație și consimțământ. O introducere metodologică în metafizică], Lessius, Bruxelles, 2001; *Laudace théosophique. Premiers pas dans la philosophie religieuse de Franz von Baader* [Îndrăzneala teosofică. Primii pași în filosofia religioasă a lui Franz von Baader], L'Harmattan, Paris, 2009; *L'être et l'amour. Un itinéraire métaphysique* [Ființa și iubirea. Un itinerariu metafizic], Lessius, Bruxelles, 2010.

Emmanuel Tourpe

**ELOGIUL
PREZENȚEI**

**Traducere de
Manuela Kaufmann
și Cornelia Dumitru**

E I K O N

BUCUREȘTI, 2018

Colecția *Universitas*
Seria *Theologia et Philosophia*, nr. 6

Seria *Theologia et Philosophia* este editată de **Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie** al Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

Coordonator serie

NICOLAE TURCAN (Universitatea Babeș-Bolyai)

Consiliu științific

Pr. PICU OCOLEANU (Universitatea din Craiova)

Pr. GRIGORE DINU MOȘ (Universitatea Babeș-Bolyai)

ALIN TAT (Universitatea Babeș-Bolyai)

ISBN 978-606-711-872-8

© Editura EIKON, pentru prezenta ediție

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1

cod poștal 014605, România

Difuzare/distribuție carte: tel./fax: 021 348 14 74

mobil: 0733 131 145, 0728 084 802

e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74

mobil: 0728 084 802, 0733 131 145

e-mail: contact@edituraeikon.ro

web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS).

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.

Corectură: ANA GRAMA

Imagine copertă: SILVIU ORAVITZAN

Editor: VALENTIN AJDER

CUPRINS

Elogiul prezenței. Pentru o metafizică a iubirii pe urmele lui Toma din Aquino, Blondel și Hans Urs von Balthasar. Prezentare	9
„Nașterea consimțământului”.	
Jaloane pentru un realism spiritual integral	17
1. Ființă și iubire: principii și transformări ale spiritualismului	19
2. Consimțământ și donație la Aimé Frost	29
3. Concept-cadru pentru un realism spiritual al iubirii	41
4. Mediația spirituală a iubirii și legea expansiunii contractile	47
5. Generativa. Remarci concludive.....	49
Toma și modernitatea. Un punct de vedere speculativ asupra istoriei metafizicii tomiste	55
I. Modernitatea excesivă a tomismului	56
II. Redescoperirea gândirii lui Toma	71
III.Noile tomisme	82
Blondel și tomismul: influențe reciproce și singularități ireductibile.....	103
1. Motivele speculative ale discuției originare	104
2. Falsă polemică și adevărate insuficiențe.....	107
3. Alianța secretă.....	113

Numai dragostea e demnă de cultură.

Hans Urs von Balthasar, teolog al artelor și al literelor.... 121

1. Limitele culturale
ale celui mai cultivat om din timpul său..... 123
2. La școala lui Przywara:
o pasiune pentru cultura totală..... 129
3. La școala lui Speyr și a lui Barth:
explozia întregii culturi în fața normei lui Hristos 137
4. Transpunerea în cultura umană:
la școala lui Siewerth, Ulrich și André 144

Iubirea, cruce a filosofiei creștine 153

1. Două discursuri opuse:
Franz von Baader și Félix Ravaisson..... 153
2. Un liber-cugetător al iubirii:
Dietrich von Hildebrand..... 157
3. Marile ontologii
din linia ravaissoniană și blondeliană:
Claude Bruaire și Ferdinand Ulrich 159
4. Iubirea ca dar, consimțământ, fecunditate 163

Iubirea, pata albă a filosofiei?

Pentru o înțelepciune a iubirii 167

1. Iubirea, uitată de istoria gândirii..... 171
2. Iubirea la sursa logosului 176
3. Polaritățile logosului în unitatea iubirii..... 181
4. Filosofia iubirii – filosofia viitorului 184

*Venerabilului meu magistru André Léonard,
care m-a învățat sensul adâncimilor și al dialogului*

**ELOGIUL PREZENȚEI.
PENTRU O METAFIZICĂ A IUBIRII
PE URMELE LUI TOMA DIN AQUINO,
BLONDEL ȘI HANS URS VON
BALTHASAR. PREZENTARE**

AM PREGĂTIT O ANTOLOGIE DE articole dintre cele mai reprezentative pentru efortul meu filosofic între 1994 și 2016. Am reținut șase contribuții pe care le veți găsi reunite aici.

Dacă cercetările mele actuale sunt orientate spre inteligența artificială de nouă generație (*Deep mind*), Big Data, algoritmi și ceea ce este în legătură cu o filosofie a informației în dezbateră cu Luciano Floridi – fondul solid al cercetării mele rămâne centrat pe *metafizică*.

Documentele reunite aici pot fi citite ca monografii relativ erudite conducând asupra unor teme sau autori variați: Toma din Aquino, Maurice Blondel, Gustav Siewierth, Hans Urs von Balthasar – ființa, spiritul, iubirea ... Dar putem și trebuie de asemenea să le citim înainte de toate potrivit interpretării globale pe care am încercat să o dau micului volum „L'être et l'amour”¹. Voi reduce ceea ce am scris acolo la câteva fundamentale foarte simple.

¹ *L'être et l'amour. Un itinéraire métaphysique*, Lessius, Bruxelles, 2010.

Este vorba în principal de filosofia unui creștin, care caută să-și dezvolte tradiția, să se hrănească în deosebi din filosofia teologilor, și caută fără excluderi să pună în evidență aportul marilor școli. Chiar nu doresc să discut problema inutilă de a ști dacă există sau nu o filosofie neutră. Este necesar să încetăm această comedie: filosofia, ca știință, raționalizează marile opțiuni care preced și orientează logica pură. Este necesar să admitem că există în aceeași măsură o *preambulae cogitari* cât *preambulae fidei*. Credem că filosofia lui Sartre sau a lui Onfray sunt mai riguroase pentru că sunt mai puțin creștine? Ele sunt în plus atee înainte de toate, ceea ce le dă profilul lor tipic. A mea este la fel de creștină, de catolică chiar, așa cum este cea a lui Kant luterană, cea a lui Hegel gnostică, cea a lui Schopenhauer budistă, și cea a lui Lévinas evreiască până în măduva oaselor. Aceasta nu îi ia universalitatea sa nici caracterul său logic și rațional – după cum se va vedea.

În metoda mea, în cele ce urmează, am ales să părăsesc exclusivismul unui unic principiu, care prevalează în atâtea școli. Format de Goethe, Przywara, de Lubac și Balthasar – maștri mei după Hristos – a explora arta uitată a „polarităților”, a „contrariilor” și a „paradoxurilor”, am optat să observ Totul mai degrabă decât unul dintre aspectele sale. Așa cum lumina este în același timp undă și corpuscul, Ființă și ființare, esență și existență, finit și infinit, identitate și diferență, subiect și obiect, spirit și ființă, natură și cultură – totul trebuie după părerea mea să fie integrat, asimilat, fiecare în ordinea sa, fără a fi necesar să-l opunem. Ființarea este astfel în interpretarea mea, ființa non-subzistentă diferențiindu-se ea însăși în propria sa subzistență. M-am făcut ucenicul lui Platon

al diadelor, și nu cel al unicului *epekeina tes ousias*. M-am întrebat mereu de ce ar trebui să aleg între Parmenide și Heraclit, Platon și Aristotel, Toma și Bonaventura, Descartes și Pascal, Hegel și Heidegger ... în timp ce filosofia este arta totalității simfonice și a unei înțelepciuni a polarităților dacă ea dorește să iasă din certurile dintre școli. O spun destul de des în paginile care urmează: după părerea mea *o metafizică a iubirii suportă și clarifică toate aceste paradoxuri*, și ține din interior deschise contrarietățile pe care istoria filosofiei le-a izolat prea adesea unele de altele. Sper că va fi clar faptul că nu suntem într-o emisiune a lui Jacques Martin în care toată lumea câștigă, nici într-un sincretism neghiob ci în cadrul unei virile și exigente viziuni polare a lucrurilor așa cum era viguroasa *Wahrheit der Welt* a lui von Balthasar din 1946 – căreia îi datorez aproape tot.

Vom vedea că privilegiez aici *o metafizică deschisă de jos* către o „fenomenologie” întemeiată pe experiență (Scheler), implicație (Blondel) și o formă de transcendență intimă (Hegel) – mai degrabă decât unei „priviri” husserliene. Aceasta este o alegere. Așa este cea a lui Husserl începând din 1913 de a îngusta câmpul său de observare la postura transcendentală pe care o va urma Fink apoi, acolo unde pariez pentru o fenomenologie deschisă și fidelă textelor care au inspirat-o atât de mult pe Edith Stein. Această metafizică este de asemenea deschisă de sus deducțiilor, ca să spunem așa, ale teologiei filosofice. Experiența finită nu are un privilegiu particular asupra celei a infinitului în manifestarea sa: acesta este motivul pentru care îi plasez pe Boehme, Hegel și Baader într-un atât de înalt pe întreg parcursul acestor lucrări.

Citez adesea în paginile ce vor urma din autori pe care hagiografia oficială îi consideră minori sau neglijabili: Baader, Ravaisson, Siewerth, Lotz, André, Bruaire, Ulrich ... Ei sunt uriași. Și paginile care urmează doresc să arate aceasta în fața unei istorii care își repetă fără încetare propriile certitudini. Istoria actuală a filosofiei așa cum este studiată este adesea grotescă în hagiografiile sale la fel ca și în uitările sale – amintindu-mi în ce măsură am fost șocat de faptul că în cursurile mele la Sorbona s-a trecut fără tranziție de la Sf. Augustin la Descartes ca și cum între cei doi nimic nu s-a întâmplat. Lipsesc lucrărilor mele studii aprofundate asupra unor gânditori pe care îi stimez mult cum sunt Leibniz, Pascal, Merleau-Ponty sau Fessard.

Cercetările mele au condus încă de la început la chestiunea analogiei și a iubirii. Ele au avansat mereu mai mult în această dublă direcție, mai ales cea a iubirii, despre care consider mereu mai mult că este marea absență a gândirii noastre occidentale și pe care o obsedează profund. Cele câteva contribuții adunate aici s-ar putea ca să dea altora gustul de a urma aventura unei metafizici deschise spre fenomenologie și teologie.

Ele fac elogiul unei prezențe analogice și catalogice a lui Dumnezeu, pe care am uitat-o începând cu obsesia heideggeriană a retragerii. Ele fac elogiul prezentului, darului iubitor al aceluiași Dumnezeu în ființă și spirit, căruia Aimé Frost îi adaugă cu atâtea rațiuni consimțământul interior al sufletului nostru. Metafizica nu este moartă, ea trebuie doar să se debaraseze de falsele străluciri intelectuale, raționaliste cu care scolastica și *via moderna* începând cu Occam și Scotus au înzorzonat-o; ea trebuie de aseme-

nea să învețe marele gest fenomenologic fără a se teme de imprecățiile husserliene, și a se lăsa învățată de manifestarea însăși a lui Dumnezeu. O metafizică a iubirii trebuie să se nască – și crește deja.

Primul dintre aceste texte („Nașterea consimțământului”) este fondator: el explică abordarea „generativă” pe care o privilegiez, în deplină complementaritate cu cea „normativă” blondéliană. Mai degrabă decât să adopt o cale (căreia îi recunosc de altfel caracterul indispensabil) prin finalitate și lipsă, propun o cale propulsivă, prin începutul și impulsul unui Prim care se manifestă în ființă și ca spirit. Semnez în acest text ambiția mea cea mai originală care este de a stabili o metafizică a generării și a expresiei, prin care recunoaștem gestul indelebil al unei imagini dinamice a lui Dumnezeu în sânul creației. Vom vedea că nu este vorba de o filosofie pioasă – sper mai ales că ea rectifică efortul lui Hegel propunând o dialectică nu a sfârșitului lipsit de împlinire și de reflecție ci a originii în surplus de generozitate și de manifestare. El vizează de asemenea a nu mai opune realismul și idealismul, ci a arăta resursele unui „realism spiritual”.

Cel de-al doilea text („Toma și modernitatea”) adună cercetările mele destul de numeroase ținând de istoria tomismului, în care arăt că neotomismul, disprețuit și în mică măsură demn de a fi iubit, nu este decât o versiune sărăcăcioasă în raport cu resursele oferit de Toma el însuși și de pluralitatea de hermeneutici tomiste. Pun în deosebi în valoare tomismul german speculativ, necunoscut în Franța, și care îi depășește pe Maritain, Gilson și ... Fabro cu multe capete pentru a se tutui cu Eckahrt, Hegel și Heidegger.

În cel de-al treilea text („Blondel și tomismul”) arăt profunđa complementaritate între cele două tradiții de la care mă revendic deplin și ai căror apărători rămân azi încă adversari îndârjiți – dar mai ales caut să arăt influența lor reciprocă în cursul dezvoltării lor în secolul al XX-lea. Această descoperire neașteptată relativizează puternic așa zisa opoziție între cele două școli.

Cel de-al patrulea text („Numai dragostea e demnă de cultură. Hans Urs von Balthasar teolog al artelor și al literelor”) a ieșit dintr-o serie de conferințe oferite în 2009 studenților Bernardinilor la Paris. El ilustrează lucrările mele cu privire la gândirea teologului pe care l-am studiat cel mai mult, care este un maestru pentru mine – în deosebi pentru metoda sa polară și de integrare, dar și pentru autorii pe care se sprijină metafizica sa (Siewerth, Ulrich, André).

Cele două ultime texte, foarte recente (Iubirea, cruce a filosofiei creștine; Iubirea, pata albă a filosofiei?) prelungesc această intuiție arătând că o filosofie nu este creștină dacă ea subordonează iubirea ființei și spiritului, și că filosofia însăși nu este universală și nici conformă naturii sale dacă ea nu se transformă în înțelepciune a iubirii.

Iubirea nu este un cuvânt gol, un *flatus vocis*, nici o pi-oasă noutate metafizică. Dacă este adevărat că nu și-a găsit niciodată în istoria gândirii locul pe care l-a putut primi în teologia creștină până la tentativele foarte recente cum e cea a lui Ravaisson, Ulrich sau Marion – ea nu este în mai mică măsură după părerea mea calea cea mai serioasă pentru o viitoare metafizică. A putea aceste câteva extrase din lucrările mele să ofere tinerilor cercetători perspective pentru viitoare cercetări care să pună la încercarea conceptului

ELOGIUL PREZENȚEI

o iubire despre care spun, după douăzeci și cinci de ani de cercetări, că este în același timp donație și consimțământ, fecunditate și reciprocitate.